

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТІЛЕСНОСТІ МОЛОДИХ ЖІНОК У КОНТЕКСТІ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ

Калюжна Євгенія Миколаївна¹, Савченко Ніна Володимирівна²

¹Кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0735-2247>

² Аспірантка кафедри психології, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1297-2187>

UDC: 159.947.2:005.59:342.537.5

АНОТАЦІЯ

У статті пропонувані результати експериментального дослідження психологічних особливостей тілесності молодих жінок феноменологічним методом. Обґрунтовано властивості свідомості жінки як її феноменологічний досвід. Доведено, що чуттєве пізнання є істинною формою пізнання, проте свідомість здійснює інтерпретацію феноменів, а феноменологічне переживання можливе лише через рефлексію, спеціально спрямовану на особистісний суб'єктивний досвід. Встановлено, що тілесний досвід дозволяє жінці зрозуміти навколишнє середовище, інтегруватися в ньому. Завданнями дослідження стало визначення показників психосоматичного потенціалу, компетенцій вербалізації тілесного Я та локусу тілесного контролю молодих жінок; узагальнення показників типів самоусвідомлення та саморефлексії тілесного потенціалу молодих жінок. З'ясовано, що вибірку склали жінки, які не мали серйозних психічних порушень, тому психічна здатність вбачати в тілі причину і наслідок подій внутрішнього і зовнішнього простору людини для цих жінок достатньо розвинена. Підтверджено середніми значеннями показників самоусвідомлення та саморефлексії тілесного потенціалу молодих жінок позитивний емоційний тон. Визначено такі психологічні особливості тілесності у молодих жінок у контексті феноменології як: показники психосоматичного потенціалу, компетенції вербалізації тілесного Я та локусу тілесного контролю, типи самоусвідомлення та саморефлексії тілесного потенціалу. Отримані результати дослідження дозволили констатувати, що серед жінок переважає конформний тип саморефлексії тілесного потенціалу і можна стверджувати, що у жінок у віці від 20 до 35 років характерним є недостатній рівень сформованості саморефлексії тілесного потенціалу. У подальшому варто дослідити глибино-психологічну зумовленість тілесності у молодих жінок.

Ключові слова: вербалізація, локус тілесного контролю, психосоматичний потенціал, рефлексія, саморефлексія, тілесність, тілесний потенціал, феноменологія.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У контексті сучасної динамічної соціально-економічної ситуації в Україні актуальними для психологічної науки стають проблеми, пов'язані з визначенням особливостей формування тілесності у молодих жінок. Зазначимо, що жінки є вразливими в умовах

нестабільного сучасного суспільства: не завжди можуть виконувати свої гендерні ролі та соціальні обов'язки, доволі часто потребують опіки і допомоги. Це призводить у них до появи почуття неповноцінності, зниження соціальної активності.

Проблема дослідження психологічних особливостей тілесності особистості викликає підвищений

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Eugenia Kalyuzhna, Nina Savchenko

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

інтерес та дискусії серед психологів. Ураховуючи той факт, що вивчення тілесних проявів супроводжує людство в процесі всієї його історії, нині поширеність в соціумі тілесних практик і відсутність єдиної концептуальної моделі усвідомлення людиною свого тіла роблять проблему тілесності і методик її вивчення актуальною і багатогранною.

Методологічні проблеми аналізу феномена тілесності можна порівняти з проблемами, що виникають при дослідженні свідомості. Мається на увазі принципова неможливість необхідного, з точки зору класичних принципів об'єктивного дослідження, виходу за рамки досліджуваного явища. Так само як дослідник не може «піднятися» над феноменом свідомості, зробити його «чистим» об'єктом для аналізу, так в набагато меншому ступені можливим здається вихід за межі тілесності. Проте, тілесність може і повинна ставати об'єктом експериментального дослідження. Одним з можливих варіантів вирішення проблеми може бути дослідження аспектів і особливостей тілесності у феноменологічному контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. На сьогоднішній день у психології відсутнє однозначне розуміння терміну «тілесність», вона розглядається в таких інтерпретаціях:

- передумова інтеграції суб'єкта зі світом, «смилова копія» тілесного досвіду (Лаврова, 2017);
- означений досвід інтрацептивних відчуттів як результат соціокультурного означення (Тхостов, 2003);
- позиціонування тілесності в якості організуючого начала природності, пластичності, реальності, "відчутності", "щільності" життя має безпосереднє значення для небайдужого існування, поєднання, взаємодії "Я" і кардинально відмінного від нього "Іншого". (Бахтін, 1979);
- тілесність як «психологізоване тіло», що має свої межі та є інтегральним феноменом (Бескова, 2009);
- складник самосвідомості: «тілесне-Я», «образ тіла», «образ фізичного-Я», «границі Я» (О.Т. Соколова, А.М. Дорожевец, О.Г. Мотовілін , Н.М. Терещенко) (Соколова, & Дорожевец, 1985 ; Мотовілін, 2007 ; Те-

рещенко, 2013). Дослідники підкреслювали залежність формування власного Я від різноманітних характеристик тіла: форми, ваги, об'єму, розміру (Мухина, 2007; Соколова & Дорожевец, 1985; Тхостов, 2003);

тілесний досвід як зовнішня та внутрішня психологічна структура тілесності, границі тілесності (Рупчев, 2001; Язвинская, 2012);

опосередкування смислом, «живий рух», який забезпечує рефлексивне виділення моментів Я (Зинченко & Леви, 2005) ;

інтегральна характеристика перетиння трьох просторів, у яких існує людина: культурального, соціального та природного (Быховская, 1997);

детермінанта самопроекування та життєвого самовизначення особистості Рождественський, 2005);

культурно-історичний феномен, який співвідноситься із закономірностями розвитку й функціонування з вищою психічною функцією, а також результат онтогенетичного психосоматичного розвитку та соціалізації (Арина, 2005 ; Леви, 2005; Николаева, 1996).

психофізіологічний, психосоматичний, біоенергетичний прояв людського тіла, який характеризується рухомою активністю та є результатом онтологічного й соціально-культурного розвитку людини, здійснюється в аксіологічному просторі соціуму (Язвинская, 2012).

На сьогоднішній день при дослідженні проблеми тілесності в психологічному дискурсі можна визначити два напрямки, з яких дослідники починають будувати свої теорії тілесності: біологія(медицина) та філософія. Проблема послідовників перших полягає в методології об'єктивного підходу, що виключає суб'єкта з онтології буття. Головна задача – це як цей об'єкт працює, його сенсорні, сприймаючі частини, провідникові шляхи, нервові структури, їх просторова організація, біофізичні та біохімічні засади їх роботи. Порушення можуть відбуватися виключно на фізичному просторі тіла, психіка вдало замінена нервовою системою, а психологія – фізіологією та анатомією ЦНС. Зі сторони біології спроби описати «тілесність» в основі своїй будуть засновані на трудах про вивчення вищої нервової діяльності (Л.С. Вигодського, І.М. Сеченова, І.П.Павлова, К.М.Бикова) (Выготский, 1983), а в дослідженнях тілесності ми прийдемо до нейропсихології, зі сторони філософії тілесність визначається через суб'єк-

тивну методологію, а в дослідженнях ми наблизимось до психоаналізу. Дані підходи базуються на двох різних уявленнях про психіку. Психоаналіз, як область психології, що вивчає глибинні процеси в психіці, по-новому вирішує класичний для європейського мислення питання про співвідношення тілесного і психічного. З. Фрейд виявив подвійність соматичного буття: в людині є функціональне тіло - природне і одночасно сексуальне тіло - культурне. Сексуальне тілесне виходить за межі задоволення природних потреб і програми по продовженню роду. Сексуальне має справу з уявою людини, яке цензурується свідомістю. Більш того відкриття несвідомого у психіці відкриває новий простір для думок: що є для людини її тіло, який свідомий та несвідомий образ воно представляє в психічному уявленні, яке свідоме та несвідоме відношення до тілесності і як це може бути пов'язано з історією суб'єкта, з тим інформаційним полем в якому суб'єкт був вписаний своїми батьками, середовищем, сучасним дискурсом. Можна припустити, що він був тим першопрохідцем, який почав плести медичними та філософськими нитками свою психоаналітичну теорію, пов'язуючи тілесне, суб'єктивне та символічне.

Одна з фундаментальних ідей, запропонованих Лаканом, полягала в тому, що людина не здатна сприймати тіло яке воно є «насправді», а завжди має справу з фантазматичними образами тіла, з відси бере свій початок теорія відчуження, в основі якої є прірва між реальним образом тіла та уявною тілесністю у суб'єкта. Лакан вважає, що уся дана людині реальність є результатом соціального конструювання, здійснюваного мовою, і тут знову виникає відчуження, тільки у слові, а саме визначене значення слова у суспільстві не дорівнює значенню того ж слова у суб'єкта (Лакан, 1995). Образ цілісного Я формується на каркасі образу цілісного тіла, єдиного і нерозривного, яке не є даністю, а є результатом поетапного конструювання в психіці у процесі дитяче-батьківських відносин. Одна з фундаментальних робіт по даній темі була написана Ф. Дальто «Несвідомий образ тіла» (Дальто, 2006), як тіло вписується в психічне у суб'єкта, особливої уваги по нашій темі має її труд «Жіноча сексуальність» (Dolto, 1999), де авторка приділяє значну увагу формуванню психічних уявлень про власте тіло у жінок.

У сучасній психологічній літературі проблема дослідження феноменології тілесності молодих жінок представлена поодинокими працями. Стан вивчення проблеми дослідження психологічних особливостей тілесності у жінок феноменологічним методом свідчить про її малоопрацьованість у психологічній науці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. У психологічній літературі нами не виявлено праць, присвячених дослідженню аспектів і особливостей тілесності молодих жінок у феноменологічному контексті. Як наслідок залишаються недостатньо з'ясованими проблеми вербалізації тілесного Я у процесі становлення жінки як особистості. Високо оцінюючи здобутки українських і зарубіжних науковців, зазначимо, що у психологічній теорії та практиці також відсутні комплексні дослідження, які присвячені дослідженню психологічних особливостей тілесності у жінок різного віку.

Аналіз наукової літератури з вище визначеної проблеми засвідчує, що до тепер неузгодженими є наукові погляди на структуру тілесності у жінок, водночас потребує вивчення специфіка вербалізації тілесного Я і рівень саморефлексії тілесного потенціалу у процесі становлення жінки як особистості. Актуальність цих проблем та їхня недостатня розробленість зумовили необхідність дослідження психологічних особливостей тілесності у жінок молодого віку в контексті феноменології.

Мета статті полягає у висвітленні результатів експериментального дослідження психологічних особливостей тілесності молодих жінок у контексті феноменології.

Наукове обґрунтування методології проведеного дослідження. Дослідження психологічних особливостей тілесності молодих жінок у контексті феноменології ґрунтувалося на використанні сукупності методів наукового пізнання: 1) теоретико-аналітичні: аналіз і систематизація наукових праць з проблеми формування тілесності у молодих жінок; порівняння та узагальнення емпіричного матеріалу; 2) стандартизовані психодіагностичні методики: методика проективної діагностики тілесного Я «Вербалізація тілесного Я»; опитувальник саморефлексії тілесного потенціалу; опитувальник тілесного локусу контролю; 3) методи математич-

ної статистики за пакетом SPSS-22: описові статистики для визначення розподілу по виборці; факторний аналіз і моделювання за множинним лінійним прогнозуванням для визначення предикторів та ефекторів тілесності молодих жінок.

Емпіричне дослідження психологічних особливостей тілесності молодих жінок у контексті феноменології передбачало застосування методів як прямого вивчення цих особливостей, так і непрямого, за рахунок моделювання за множинним лінійним прогнозуванням для визначення груп предикторів та ефекторів тілесності молодих жінок.

Математична обробка отриманих емпіричних даних здійснювалася за допомогою методу обробки даних із використанням комп'ютерного пакета статистичних програм SPSS (версія 22).

Застосування комплексу методів наукового пізнання до аналізу феноменології тілесності молодих жінок детерміноване необхідністю інтерпретації показників психосоматичного потенціалу, компетенції вербалізації тілесного Я, тілесного локусу контролю.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для висвітлення проблеми дослідження було залучено потужну західноєвропейську феноменологічну теорію і практику. У феноменології приділена значна увага і статус переживання людини. Переживання не можуть не враховуватися при вивченні того чи іншого психологічного феномену. Ми можемо мати сумніви в будь чому, проте не можемо не вивчати передумови появи і перебігу наших переживань. На наш погляд, саме феноменологічний метод безпосередньо веде до розуміння душевного стану особистості через занурення в її досвід, співпереживання, безоцінне прийняття себе й дійсності. Цей метод, упроваджений К. Ясперсом, – це виявлення (діагностика), відбір, диференціація, опис та узагальнення психічних феноменів особистості (Ясперс, 1997). У контексті нашого дослідження саме феноменологічний метод безпосередньо веде до розуміння особистості молодої жінки через занурення в її переживання і поведінку.

Як зазначає Г. Гріненко, в основі феноменології «лежать дві фундаментальні ідеї: кожна людина має свідомість, що є зрозумілим для кожної мислячої істоти

та, оскільки знаряддям пізнання всього, що лежить за межами свідомості (тобто зовнішнього світу), є свідомість, то будь-які об'єкти або факти дійсності пізнаються й усвідомлюються нами, тільки будучи якимось чином відображені і проявлені у свідомості» (Гріненко, 2004).

Сучасні зарубіжні дослідники ключовими проблемами феноменології визнають проблеми феноменологічних витоків психічного розладу особистості, онтологічних вимірів психічного захворювання, особливостей міжособистісної взаємодії тощо. Наприклад, Ю. Атарія і Ю. Нерія (Atarí & Neria, 2013) використовували феноменологію як метод розуміння суб'єктивних переживань пацієнтів та їх життєвих ситуацій. Ми погоджуємось з тим, що розуміти іншого феноменологічно в психотерапевтичному процесі означає усвідомлювати, що він має на увазі. Використовуючи цей метод у контексті нашого дослідження ми не тлумачили і не інтерпретували одразу отримані результати, а намагалися «втягти» додаткову інформацію, опрацювати її, а потім інтерпретувати отримане.

М. Мерло-Понти указував на те, що особливості тіла людини мають вплив на її існування у суспільстві. Науковець стверджував, що тіло має відношення до фізичного, особистісного та соціального рівнів розвитку людини (Merleau-Ponty, 2010). Ми погоджуємося тим, що в феноменальному світі тіло людини має особливе значення: межі, за якими ми встановлюємо відносини зі світом і формуємо власне соціально-середовище, є результатом тілесного досвіду.

У контексті вивчення феноменології тілесності молодих жінок слід звернути увагу на те, що властивості свідомості є феноменологічним досвідом жінки, чуттєве пізнання є істинною формою пізнання, проте свідомість здійснює інтерпретацію феноменів, а феноменологічне переживання можливе лише через рефлексію, спеціально спрямовану на особистісний суб'єктивний досвід. Тілесний досвід дозволяє жінці розуміти навколишнє середовище, інтегруватися в нього. Жінка включається в соціокультурне середовище завдяки тілесності, більш того її тілесна організація задає параметри та механізми існування її у суспільстві.

У межах феноменології тілесний досвід у молодих жінок ми будемо розглядати як комунікативно-

семіотичний процес формування, організації, акумуляції та трансляції тілесних знань, навичок та практик. Узагальнюючи дослідження науковців, ми прийшли до висновку, що складовими тілесного досвіду молодшої жінки є: переживання тілесних відчуттів, вербалізація тілесного Я; формування та розвиток «тілесних уявлень» (компетенцій); оволодіння власним тілом та тілесними навичками. Здатність молодшої жінки рефлексувати тілесний досвід переноситься нею і на інші соціальні практики, стає показником яскравості вираження різних видів соціального досвіду у процесі особистісного становлення.

Завданнями дослідження феноменології тілесності молодих жінок є: 1) визначити показники психосоматичного потенціалу, компетенції вербалізації тілесного Я та локусу тілесного контролю молодих жінок; 2) узагальнити показники типів самоусвідомлення та са-

\bar{X}), медіану (Me), стандартне відхилення (S_x), мінімальне (min) та максимальне (max) значення вибірки. Спостерігаємо, що найбільший середній показник компетенцій відповідає «Каузальності» (4,60 бали), а найменший – «Прийняттю» і «Метафоричність» (кожний оцінено у 3,52 бали).

За результатами знаходження стандартного відхилення для середніх показників за кожною шкалою маємо, що найбільше стандартне відхилення встановлено для компетенції «Інтрацептивність» (1,92 бали) та «Каузальність» (1,89 бали). Це пов'язано з тим, що вибірку склали жінки, які не мали серйозних психічних порушень, тому психічна здатність вбачати в тілі причину і наслідок подій внутрішнього і зовнішнього простору людини для цих жінок достатньо розвинена.

Відмітимо, що медіані значення вибірки однорідні, мінімальні значення не відрізняються (склали

Таблиця 1.

Узагальнені показники психосоматичного потенціалу, компетенції вербалізації тілесного Я та локусу тілесного контролю молодих жінок

Статистики	Показники компетенції вербалізації тілесного Я									Інтернальність локусу контролю
	обізнаність	прийняття	інтрацептивність	метафоричність	каузальність	діалогічність	суб'єктивність	інтегративність	валентне ставлення	
\bar{X}	3,83	3,52	4,26	3,52	4,60	4,18	3,98	3,74	0,16	55,77
Me	3,00	3,00	5,00	3,00	5,00	5,00	4,00	4,00	0,40	44,00
S_x	1,87	1,39	1,92	1,48	1,89	1,39	1,63	1,19	0,50	27,75
min	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	-0,80	22,0
max	10,00	6,00	10,00	7,00	7,00	6,00	6,00	5,00	0,90	138,0

морerefлексії тілесного потенціалу молодих жінок; 3) здійснити процедуру факторного аналізу (SPSS-22) і змодельовати за множинним лінійним прогнозуванням предиктори та ефектори тілесності молодих жінок.

Результати дослідження базуються на комплексному обстеженні 160 жінок. Віковий діапазон вибірки склав 20–35 років, очікувана медіана віку склала 30 років, а модальне значення – 28 років.

Отримані у ході дослідження феноменології тілесності молодих жінок та узагальнені показники психосоматичного потенціалу, компетенції вербалізації тілесного Я та локусу тілесного контролю молодих жінок за пропонуваними психодіагностичними методиками зображено у таблиці 1.

До статистик віднесено: середнє значення (

2,00 бали за кожною із компетенцій), а максимальні значення коливаються від 10,00 балів (компетенції «Обізнаність» та «Інтрацептивність») до 5,00 балів за компетенцією «Інтегративність». Такі показники свідчать про те, що у жінок є досить розвинена здатність розрізняти потреби тіла і власні бажання, а також фіксувати та концентрувати увагу на внутрішніх відчуттях, диференціювати та вербалізувати їх.

За результатами діагностування нами узагальнено кількість загальних рівнів вербалізації тілесного Я і встановлено валентність ставлення як емоційну насиченість кожного речення методики (емоційний тон) у жінок. Показники валентності ставлення у своєму мінімальному значенні від'ємні (-0,5 бали), а в максимальному значенні – позитивні (0,90). Середнє вибіркове

значення дорівнює 0,16 бали, що характеризує позитивний емоційний тон. Позитивний тон вказує на спрямованість жінок на розуміння й майбутнє прийняття тілесного Я.

Середнє вибіркоче значення показника локусу тілесного контролю молодих жінок складає 55,77 бали, що відповідає середньому рівню. Цей бальний показник характеризує їх як таких, що реагують вибірково і ситуативно, усвідомлюють детермінації особливостей функціонування власного тіла.

Окремо приділимо увагу дослідженню молодих жінок за опитувальником саморефлексії тілесного потенціалу. Отримано такі результати: до конформного типу віднесено 74 (46,25%) жінки, до особистісного – 45 (28,13%) досліджуваних та до вітального типу віднесено лише 41 (25,62%) жінку. З представлених даних видно, що найбільша кількість досліджуваних (46,25%) належить до конформного типу саморефлексії тілесного потенціалу. Для цього типу характерна орієнтація «на іншого», рівень ставлення до власних тілесних можливостей як чинника, з яким пов'язується соціальна роль і місце у соціумі, а також можливість соціального зростання. Представниці цього типу сприймають своє тіло як інструмент, ціннісний статус якого обмежується існуючими у соціокультурних уявленнях та природними можливостями жінки. У жінок конформного типу саморефлексії тілесного потенціалу ведучою є категоризація тілесності, яка не розповсюджується на уявлення досліджуваних про власне «Я».

Найменша кількість респондентів (25,62%) відноситься до вітального типу саморефлексії тілесного потенціалу. Для цього типу саморефлексії тілесного потенціалу характерна орієнтація на «тут і тепер», усвідомлення тіла як натурального біологічного об'єкта, чинника, що може заважати чи просто перешкоджати життєдіяльності, тобто тіла як заданої умови існування.

За результатами дослідження серед респондентів переважає конформний тип саморефлексії тілесного потенціалу (46,7%), але сумарно особистісний та вітальний типи складають більший відсоток опитуваних (53,75%), тобто можна стверджувати, що за результатами дослідження для жінок віком від 20 до 35 років характерний недостатній рівень сформованості саморефлексії тілесного потенціалу. Ці результати підтвердже-

но узагальненням середніх значень показників самоусвідомлення та саморефлексії тілесного потенціалу молодих жінок (рис.1).

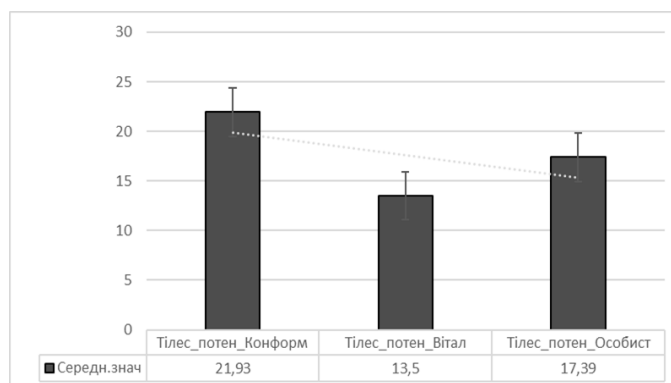

Рис.1. Середні значення показників типів самоусвідомлення та саморефлексії тілесного потенціалу молодих жінок.

Спостерігаємо, що конформний тип саморефлексії тілесного потенціалу молодих жінок у віці 20–35 років має середнє значення показника у 21,93 бали, особистісний – у 17,39 балів, а вітальний – у 13,50 бали.

Узагальнюючи отримані результати емпіричного дослідження, можна стверджувати, що тілесний досвід молодої жінки включає особливості її тілесного реагування і формування способів тілесної саморегуляції на різних етапах життєвого становлення, а також здатність оперувати тілесними переживаннями (розрізняти, називати та описувати свої власні тілесні переживання та переживання оточуючих). Наголосимо, що важливу роль у цьому складному багатоаспектному процесі відіграє рефлексія як провідний механізм самопізнання жінки.

Отримані результати емпіричного дослідження дозволили констатувати, що у жінок достатньо розвинута емоційна сфера, вони характеризуються високою здатністю до функціонування зі зв'язуванням багатьох елементів: позитивно сприймають власне Я, проявляють впевненість в досягненні життєвих цілей та готовність до подолання невдач за рахунок своїх можливостей та само активності. Доведено, що серед жінок переважає конформний тип саморефлексії тілесного потенціалу і можна стверджувати, що у жінок у віці від 20 до 35 років характерним є недостатній рівень сформованості саморефлексії тілесного потенціалу. Жінкам, що брали участь у дослідженні притаманне стабільне

відчуття власної ідентичності, високий рівень розуміння реальності, у них потреби і можливості тіла завжди враховуються.

За даними отриманих результати дослідження було проведено факторний аналіз. Факторний аналіз можна вважати прийнятним способом обробки даних, так як значення коефіцієнтів свідчить про однорідність змінних та значимість отриманих у ході діагностики результатів. Цей вид математичної обробки даних психологічного діагностування дав змогу згрупувати змінні, об'єднавши їх за узагальнюючими факторами для чіткого аналізу особистісного профілю молодих жінок з переважаючим рівнем тілесності. Кожен фактор базується на спільному об'єднуючому зв'язку для певної групи змінних. Це дало змогу побудувати статистично значиму типологію.

Шляхом використання процедур факторного аналізу (SPSS-22) визначено чотири-факторну структуру тілесності у досліджуваних жінок. Отримана чотири-факторна модель тілесності молодих жінок може бути пояснена предикацією вербалізації тілесного Я, інтернальності тілесного локус контролю. Також встановлено, що суттєвого впливу на психологічні особливості тілесності молодих жінок спричиняють показники психосоматичної компетентності.

За результатами автоматизованого лінійного моделювання (SPSS 22) також було визначено групи предикторів та ефекторів тілесності молодих жінок: вербалізація тілесного Я, психосоматична компетентність, інтернальність тілесного локус контролю. Ці групи предикторів та ефекторів тілесності дозволили підтвердити встановлені у ході дослідження психологічні особливості тілесності молодих жінок у контексті феноменології. Наприклад моделювання предикації та ефектації вербалізації тілесного Я встановило додатні зв'язки (при точності моделі 92,2 %) таких показників як обізнаність, прийняття, інтегративність, метафоричність, каузальність, ізоляція. Відтак у молодих жінок констатуємо посилення обізнаності, яку зумовлює адаптивний тип психологічного захисту.

Таким чином, проведене автоматизоване лінійне моделювання доведено, що отримана чотири-факторна модель тілесності молодих жінок може бути пояснена предикацією вербалізації тілесного Я, саморе-

флексією тілесного потенціалу та інтернальністю тілесного локус контролю.

Узагальнення результатів дослідження дозволило скласти концептуальну модель співвіднесення залежних і незалежних змінних (показників) в дослідженні психологічних особливостей тілесності молодих жінок у контексті феноменології (рис. 2).

Рис. 2. Концептуальна модель співвіднесення залежних і незалежних змінних (показників) в дослідженні психологічних особливостей тілесності молодих жінок у контексті феноменології

За отриманою концептуальною моделлю встановлено, що ядро тілесності у молодих жінок складає глибинно-психологічна феноменологія. У процесі вивчення феноменології тілесності молодих жінок слід звернути увагу на те, що властивості свідомості є феноменологічним досвідом жінки, чуттєве пізнання є істинною формою пізнання, проте свідомість здійснює інтерпретацію феноменів, а феноменологічне переживання можливе лише через рефлексію, спеціально спрямовану на особистісний суб'єктивний досвід. Тілесний досвід дозволяє жінці усвідомлювати навколишнє середовище, інтегруватися в ньому. Психологічні механізми ефектації тілесності зумовлюють її рівні сформованості, які виникли у молодих жінок під впливом виховання у сім'ї. Залежними змінними (показниками) виступають показники вербалізації тілесного Я, саморефлексія тілесного потенціалу, типи тілесного локусу контролю.

Висновки і перспективи подальших розробок. Підсумовуючи результати проведеного емпіричного дослідження з використанням психодіагностичних методик, факторного аналізу і моделювання нами

доведено, що до психологічних особливостей тілесності молодих жінок у контексті феноменології слід віднести такі: показники психосоматичного потенціалу, компетенції вербалізації тілесного Я та локусу тілесного контролю, типи самоусвідомлення та саморефлексії тілесного потенціалу. Ці особливості розкривають окремі компоненти у структурі тілесності як багатофакторного явища. За результатами автоматизованого лінійного моделювання встановлено, що ядро тілесності у молодих жінок складає глибинно-психологічна феноменологія.

У подальшому вважаємо за необхідне дослідити глибино-психологічну зумовленість тілесності у молодих жінок та порівняти отримані результати з дослідженням дитяче-батьківських відносин як предиспозиції тілесності молодих жінок.

References:

- Arina, G. A. (2005). *Psikhologiya telesnosti: metodologicheskiye printsipy i etapy kliniko-psikhologicheskogo analiza. Psikhologiya telesnosti mezhdushoy i telom* [Psychology of corporeality: methodological principles and stages of clinical and psychological analysis. Psychology of corporeality between soul and body]. Moskva : AST, pp 222-235. [in Russian]
- Bakhtin, M. M. (1979). *Estetika slovesnogo tvorchestva* [Aesthetics of verbal creativity]. Moskva: Iskustvo. [in Russian]
- Beskova, D. A. (2009). *Prostranstvo telesnosti: chelovek v mire i mir v cheloveke* [The space of corporeality: a person in the world and the world in a person]. *Psikhologiya i psikhotehnika*, 4, pp. 8–17. [in Russian]
- Bykhovskaya, A. M. (1997). «Chelovek telesnyy» v sotsiokul'turnom prostranstve i vremeni: ocherki sotsial'noy i kul'turnoy antropologii ["Bodily Man" in Sociocultural Space and Time: Essays on Social and Cultural Anthropology]. Moskva: Fon. [in Russian]
- Vygotskiy, L. S. (1983). *Sobraniye sochineniy : v 6 t. T.5 Osnovy defektologii* [Collected works: in 6 volumes. V.5 Fundamentals of Defectologists]. Moskva: Pedagogika. [in Russian]
- Grinenko, G. V. (2004). *Istoriya filosofii* [History of Philosophy]. Moskva : Yurayt. [in Russian]
- Dol'to, F. (2006). *Bessoznatel'nyy obraz tela = L'image inconsciente du corps* [Unconscious Body Image = L'image inconsciente du corps (translated by Françoise Dolto)] (perevod Fransuaza Dol'to). Izhevsk : Ergo. [in Russian]
- Zhuravlev, I. V., & Nikitina Ye. S., & other (2018). *Psikhosemiotika telesnosti* [Psychosemiotics of corporeality]. Moskva : KomKniga. [in Russian]
- Zinchenko, V. P., Levi, T. S. (2005). *Psikhologiya na kachelyakh mezhdushoy i telom* [Psychology on a swing between soul and body] *Psikhologiya telesnosti. Mezhdushoy i telom*. Moskva: AST: AST MOSKVA, pp.10–52. [in Russian]
- Levi, T.S. (2005). *Psikhologiya telesnosti v rakurse lichnostnogo razvitiya* [Psychology of corporeality in the perspective of personal development]. *Psikhologiya telesnosti mezhdushoy i telom*. Moskva: ACT MOSKVA, pp 410-433. [in Russian]
- Lavrova, O. V. (2017) *Kontseptsiya telesnosti v integrativnoy psikhoterapii* [The concept of corporeality in integrative psychotherapy]. URL: http://www.adhoccoaching.spb.ru/pub/koncepciya_telesnosti.htm (data zvernennya : 14.12.2018) [in Russian]
- Lakan, ZH. (1995). *Funktsiya i pole rechi i yazyka v psikhoanalize* [Function and field of speech and language in psychoanalysis]. *Doklad na Rimskom Kongresse, pročitanny v Institute psikhologii Rimskogo Universiteta 26 i 27 sentyabrya 1953 goda*. Moskva: Gnozis. [in Russian]
- Medvéděva, N. S. (2005). *Problema spivvidnoshennya telesnosti ta sotsial'nosti v lyudini i suspil'stvi*. [The Problem of the Spiv Relationship of Forestry and Sociality in People and Suspensions]. Kyiv, r. 9. [in Ukrainian]
- Motovilin, O. G. (2007). *Zhiznennaya situatsiya rebenka s khronicheskim telesnym zabolevaniem i yeye rol' v psikhicheskom razvitiy rebenka i dinamike zabolevaniya* [The life situation of a child with a chronic physical illness and its role in the child's mental development and the dynamics of the disease]. *Psikhologiya telesnosti : mezhdushoy i telom*. Moskva : AST, pp 253–269. [in Russian]
- Mukha, O. YA. (2007) *Kategoriya tila v istoriko-filosofsk'iy traditsii rann'ogo zakhidnoevropeys'kogo seredn'ovichchya* [Category of Tila in the Historical and Philosophical Tradition of the Early Western European Middle]. L'viv. [in Ukrainian]
- Mukhina, B. C. (2007). *Lichnost': mify i real'nost'*. (Alternativnyy vzglyad. Sistemnyy podkhod. Innovatsionnyye aspekty) [Personality: myths and reality. (Alternative view. System approach. Innovative aspects)]. Yekaterinburg : InterFlay. [in Russian]
- Nikolayeva, V. V. (1996). *Ot traditsii psikhosomatiki k psikhologii telesnosti* [From the tradition of psychosomatics to the psychologists of corporeality]. *Vestnik MGU Seriya 14 «Psikhologiya»*, 2, pp 8-18. [in Russian]
- Rozhdestvens'kiy, A. YU. (2005). *Fenomenologiya telesnosti u prostori zhittevikh perspektiv osobistosti* [Phenomenology of strength in the vastness of life prospects for specialness]. Kyiv : Milenium. [in Ukrainian]
19. Rupchev, G. Ye. (2001). *Psikhologicheskaya struktura vnutrennego telesnogo opyta pri somatizatsii (na modeli somatoformnykh rasstroystv)* [The psychological structure of internal bodily

- experience during somatization (on the model of somatoform disorders)]. Moskva. [in Russian]
- Sokolova, Ye. T., & Dorozhevets, A. N. (1985). Issledovaniya «obraza tela» v zarubezhnoy psikhologii [Research of "body image" in foreign psychology]. *Vestnik Moskovskogo Universiteta*, 14 (Psikhologiya), 4, rr. 39–49.[in Russian]
- Sokolova, E.T. (1989). Samosoznanye y samootsenka pry anomalnyakh lychnosti [Self-awareness and self-esteem in personality anomalies]. Moskva.: yzd-vo MHU. [in Russian]
- Tereshchenko, N. M. (2013). Vikova dynamika orhanizatsiyi symptomokompleksu maskulynosti/femynynosti u divchat [Age dynamics of the organization of the symptom complex of masculinity / femininity in girl]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Sereriya : psikhohohiya*, 48, № 1046. Kharkiv : KHNU, pp 122–125. [in Ukrainain]
23. Tkhostov, A.SH. (2002). Psykhohohyya telesnasty [Psychology of corporality]. Moskva: Smysl. [in Russian]
- Freyd Z. Ocherky po psikhohohyy seksual'nosty [Essays on the psychology of sexuality] / Per. snem. S. Pankova; nauchnaya redaktsyya M. Reshetnykova y V. Mazyna. // Freyd Z. Sobr. Soch. v 26 t. T. 1. Sankt-Peterburh: Vostochno-Evropeyskiy Ynstytut Psykhohohalyza, 2005. [in Russian]
- Yazvynskaya, E. S. (2012). Fenomen tilesnasty: teoretychni y praktychni doslidzhennya [The phenomenon of corporeality: theoretical and practical research]. Sumy: Universytet-s'ka knyha. [in Ukrainain]
- Yaspers, K. (1997). Obshchaya psikhopatohohyya [General psychopathology]. Moskva : "Praktyka". [in Russian]
- Atarfa, Y., & Neria, Y. (2013). Consciousness-Body-Time: How Do People Think Lacking Their Body?. *Human Studies*, Vol. 36., p. 173.
- Dolto F. (1999). Folio Essais. Paris : Gallimard Education.
- Hearn, G. & other (2010). Body Matters: A Phenomenology of Sickness, Disease, and Illness. *Human Studies*. 2010. Vol. 33. Iss. 2-3. P. 325.
- Merleau-Ponty, M. (2010). Child Psychology and Pedagogy. *The Sorbonne Lectures 1949-1952. Tr. from French by Talia Welsch. Evanston, IL.*
- Staudigl, M. (2012). Racism: On the phenomenology of embodied desocialization. *Continental Philosophy Review*, Vol. 45, Iss. 1. 3. 27.

Eugenia Kalyuzhna

Associate Professor, Department of Psychology, Institute of Personnel Training of the State Employment Service of Ukraine, Kyiv (Ukraine)

Nina Savchenko

Graduate student of the Department of Psychology, Institute of Personnel Training of the State Employment Service of Ukraine, Kyiv (Ukraine)

A RESEARCH OF PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF THE CORPOREALITY OF YOUNG WOMEN IN THE CONTEXT OF PHENOMENOLOGY

ABSTRACT

The article offers the results of an experimental study of the psychological characteristics of the corporeality of young women by the phenomenological method. The properties of a woman's consciousness as her phenomenological experience are substantiated. Sensory cognition has been shown to be a true form of cognition, but consciousness interprets phenomena, and phenomenological experience is possible only through reflection specifically aimed at personal subjective experience. It is established that physical experience allows a woman to understand the environment, to integrate into it. The objectives of the study were to determine indicators of psychosomatic potential, competencies of verbalization of the bodily self and the locus of bodily control of young women; generalization of indicators of types of self-awareness and self-reflection of bodily potential of young women. It was found that the sample consisted of women who did not have serious mental disorders, so the mental ability to see in the body the cause and effect of events in the internal and external space of man for these women is quite developed. The positive values of self-awareness and self-reflection of the bodily potential of young women confirmed the positive emotional tone. Such psychological features of corporeality in young women in the context of phenomenology as: indicators of psychosomatic potential, competence of verbalization of bodily self and locus of bodily control, types of self-awareness and self-reflection of bodily potential are determined. The results of the study allowed us to state that the conformal type of self-reflection of bodily potential prevails among women and it can be argued that women aged 20 to 35 years are characterized by an insufficient level of self-reflection of bodily potential. In the future it is necessary to investigate the deep psychological conditionality of

physicality in young women.

Key words: verbalization, locus of body control, psychosomatic potential, reflection, self-reflection, corporeality, bodily potential, phenomenology.

Калюжная Евгения Николаевна

Кандидат психологических наук, доцент кафедры психологии, Институт подготовки кадров государственной службы занятости Украины, г. Киев (Украина)

Савченко Нина Владимировна

Аспирантка кафедры психологии, Институт подготовки кадров государственной службы занятости Украины, г. Киев (Украина)

**ИССЛЕДОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ
ОСОБЕННОСТЕЙ ТЕЛЕСНОСТИ МОЛОДЫХ
ЖЕНЩИН В КОНТЕКСТЕ ФЕНОМЕНОЛОГИИ**

АННОТАЦИЯ

В статье предлагаемые результаты экспериментального исследования психологических особенностей телесности молодых женщин феноменологическим методом. Обоснованно свойства сознания женщины как ее феноменологический опыт. Доказано, что чувственное познание является истинной формой познания, однако сознание осуществляет интерпретацию феноменов, а феноменологическое переживание возможно лишь через рефлекссию, специально направленную на личностный субъективный опыт. Установлено, что телесный опыт позволяет женщине понять окружающую среду, интегрироваться в нем. Задачами исследования стало определение показателей психосоматического потенциала, компетенций вербализации телесного Я и локуса телесного контроля молодых женщин; обобщение показателей типов самосознания и саморефлексии телесного потенциала молодых женщин. Выяснено, что выборку составляли женщины, которые не имели серьезных психических нарушений, поэтому психическая способность видеть в теле причину и следствие событий внутреннего и внешнего пространства человека для этих женщин достаточно развита. Подтверждено средними значениями показателей самосознания и саморефлексии телесного потенциала молодых женщин положительный эмоциональный тон. Определены следующие психологические особенности телесности у молодых женщин в контексте феноменологии как: показатели

психосоматического потенциала, компетенции вербализации телесного Я и локуса телесного контроля, типы самосознания и саморефлексии телесного потенциала. Полученные результаты исследования позволили констатировать, что среди женщин преобладает конформный тип саморефлексии телесного потенциала и можно утверждать, что у женщин в возрасте от 20 до 35 лет характерно недостаточный уровень сформированности саморефлексии телесного потенциала. В дальнейшем стоит исследовать бездна-психологическую обусловленность телесности у молодых женщин.

Ключевые слова: вербализация, локус телесного контроля, психосоматический потенциал, рефлексия, саморефлексия, телесность, телесный потенциал, феноменология.

How to cite (як цитувати):

Kalyuzhna, E., Savchenko, E. (2021). *A RESEARCH OF PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF THE CORPOREALITY OF YOUNG WOMEN IN THE CONTEXT OF PHENOMENOLOGY. PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 7 (5), 75-84. <https://doi.org/10.31108/1.2021.7.5.7> [in Ukrainian]

Дата отримання статті: 21.03.2021

Дата рекомендації до друку: 11.04.2021

Дата оприлюднення: 31.05.2021